

International Finance and Accounting

Volume 2019 | Issue 3

Article 14

6-1-2019

THE GREAT FOREIGN EXPERIENCE OF PUBLIC-PRIVATE PARTNESHIPS AND THE PERSPECTIVES IN OUR COUNTRY

S. Elmirzaev

Tashkent Financial institute

N. Shavkatov

Tashkent Financial institute, n.shavkatov@inbox.ru

Follow this and additional works at: <https://uzjournals.edu.uz/interfinance>

Recommended Citation

Elmirzaev, S. and Shavkatov, N. (2019) "THE GREAT FOREIGN EXPERIENCE OF PUBLIC-PRIVATE PARTNESHIPS AND THE PERSPECTIVES IN OUR COUNTRY," *International Finance and Accounting*: Vol. 2019 : Iss. 3 , Article 14.

Available at: <https://uzjournals.edu.uz/interfinance/vol2019/iss3/14>

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in International Finance and Accounting by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact sh.erkinov@edu.uz.

THE GREAT FOREIGN EXPERIENCE OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS AND THE PERSPECTIVES IN OUR COUNTRY

The article analyzes infrastructure projects, economic relations between the public and private sectors, and draws conclusions, suggestions and recommendations for the development of such relations.

Keywords: Public-Private Partnerships, Infrastructure Projects, Innovative Projects, Concession Agreements, Product Sharing Agreements

At the moment, the experience of developed countries shows that public-private partnerships play a major role in developing the country's economy, and effectively implementing large-scale infrastructural projects. One of the important tasks is to study the experience of developing countries and to introduce their practices in our country. In particular, studying the experience of the G20 countries and other developing and emerging states on public-private partnerships is important in introducing successful practices in this field.

The key factors that could hinder the country's economic growth are the poor infrastructure, such as transport, energy, and utilities. In addition, the lack of investment and the low level of involvement of modern technologies is a key issue for the implementation of the necessary investment projects for the development and modernization of infrastructure facilities in these sectors. One of the most effective ways to address these issues in the world practice is the implementation of infrastructure investment projects based on public-private partnerships.

Our President Shavkat Mirziyayev's appeal to the Oliy Majlis has emphasized the need to use public-private partnerships in the establishment of educational institutions [1]. Indeed, introduction of this practice in our country in the system of pre-school education, introduction of such practice in school education and higher education can lead to a new stage in the development of our country's education system. It is also a matter of expanding public-private partnership in the process of medical and social sphere. The broad introduction of this practice directly in this area will improve the quality of the network. At the same time, the President emphasized that the country has established a new issue on based on public-private partnership, and implementation of PPP projects in cooperation with investors in the infrastructure sector [1].

Conclusions and Suggestions

It is necessary to recognize public-private partnership not only as a factor determining the level of development of socio-cultural sphere and infrastructure, but also as one of the special tools that will lead the country's economy to a new level development. Creating a database of public-private partnerships in the near future, statistic data formation and regular analysis, creation of training system for PPP

projects, further development of infrastructure and social sphere. It is important to determine consistent work in the field of public relations and, most importantly, to select a partner in a transparent and fair system.

In this regard, we suggest you to:

➤ Establishment of PPP-based investment projects at the Public-Private Partnership Development Agency under the Ministry of Finance of the Republic of Uzbekistan and the representatives of any private sector should be informed about these projects. It should provide information on investment projects at the national or local level, the extent to which they are covered in the area, the coverage of the sector or sectors, and the current status (planning, procurement, construction and exploitation, etc.). Also, the value of the projects being implemented, the period of implementation, the specific features, and the information on the private partner should also be provided.

➤ The Agency for Public-Private Partnership Development under the Ministry of Finance of the Republic of Uzbekistan as the competent authority in the field of public-private partnership:

- Keeping records of infrastructure projects being implemented in our country, identifying the sources of funding for the infrastructure projects that will be directed to it and will be spent in the future;

- developing and implementing measures to prevent the action of private investors in the implementation of investment projects as an institutional framework for coordinating the relationship between the PPP;

- Developing a separate government program for our country to have a QI (Quality Infrastructure) index, which determines the level of infrastructure development at the international level;

In our country, private sector partnerships need to be given to the public sector, with a focus on the issues of granting the right to local government agencies and the development of public-private partnerships with local investors at a regional level. At the regional level, the development of public-private partnerships should focus on the following aspects:

Firstly, the establishment of legal mechanisms for partnership relations between local authorities and private investors;

Second, encourage local investors to participate in infrastructure development projects (taxation, financial incentives, special rights, etc.), thereby increasing the interest of the private investor to participate in PPP-based projects;

Third, the PPP agency, established under the Ministry of Finance, includes the systematization of PPP indicators in the implementation of infrastructure projects in the regions, and the rating of the regions in this area, and the introduction of an

annual (R_i) future prospects should be identified and assessed to assess and improve the infrastructure of the regions. (*Full article is available in Uzbek*)

Элмирзаев Самариддин Эшқувватович
Тошкент молия институти
Молиявий менежмент кафедраси мудири, и.ф.д.
Шавкатов Наврузбек Шавкатович
Тошкент молия институти
Молиявий менежмент кафедраси ўқитувчisi
n.shavkatov@inbox.ru

ДАВЛАТ-ХУСУСИЙ ШЕРИКЛИК МУНОСАБАТЛАРИНИНГ ИЛГОР ХОРИЖ ТАЖРИБАЛАРИ ВА МАМЛАКАТИМИЗДА ҚЎЛЛАШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Мақолада инқраструктура лойиҳалари таҳлили, давлат ва хусусий сектор ўргасидаги ўзаро иқтисодий муносабатлар дунё мамлакатларитажрибасида ўрганилиб, бундай муносабатларни ривожлантириш борасидаги хulosалар, таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Таяланч сўзлар. Давлат-хусусий шериклиги, инфраструктура лойиҳалари, инновацион лойиҳалар, концессия шартномаси, маҳсулот тақсимотига оид битимлар

ЗАРУБЕЖНАЯ ПРАКТИКА ГОСУДАРСТВЕННЫХ И ЧАСТНЫХ ПАРТНЕРСТВ И ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИМЕНЕНИЯ ИХ В НАШЕЙ СТРАНЕ

В статье анализируются инфраструктурные проекты, экономические отношения между государственным и частным секторами, а также делаются выводы, предложения и рекомендации по развитию таких отношений.

Ключевые слова: государственно-частные партнерства, инфраструктурные проекты, инновационные проекты, концессионные соглашения, соглашения о разделе продукции

КИРИШ

Ҳозирги кунда ривожланган мамлакатлар тажрибасидан шуни кузатишимииз мумкинки, давлат-хусусий шериклик (ДХШ) муносабатлари мамлакат иқтисодиётини ривожлантириш, йирик инфраструктура лойиҳаларини самарали амалга ошириш мамлакатда ижтимоий инфратузилмани яхшиланишида катта рол ўйнамоқда. Бу борада ривожланаётган давлатлар тажрибасини ўрганиш ва улардаги амалиётларни мамлакатимизга жорий этиш муҳим вазифалардан саналади. Хусусан, G20 мамлакатлари ҳамда бошқа ривожланган ва ривожланаётган давлатларнинг давлат-хусусий шериклик муносабатлари борасида тажрибаларини ўрганиб,

бевосита, бу борадаги муваффакиятли амалиётларни мамлакатимизга жорий этиш, айниқса, аҳамиятлидир.

Мамлакатимзинг иқтисодий ўсишида тўсқинлик қилиши мумкин бўлган асосий омиллартранспорт, энергетика, коммунал хизматлар каби инфратузилма тармоқларининг етарлича ривожланмаганлигидадир. Шунингдек, ушбу тармоқларда инфратузилма объектларини ривожлантириш ва модернизация қилиш бўйича зарур инвестицион лойиҳаларни амалга ошириш учун инвестицияларнинг этишмаслиги ва замонавий технологияларни жалб этиш даражасининг пастлиги асосий муаммолардан ҳисобланади. Бундай муаммоларни ҳал этишда дунё амалиётида энг самарли усуллардан бири давлат-хусусий шериклик асосида инвестицион лойиҳаларни амалга ошириш ҳисобланади.

Президентимз Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномасида таълим муассасаларини ташкил этишда давлат-хусусий шериклик имкониятларидан кенг фойдаланиш кераклигини алоҳида таъкидлаб ўтдилар [1]. Дарҳақиқат, мамлакатимизда мактабгача таълим тизимида бундай амалиётнинг жорий этилаётганлиги, мактаб таълими ва олий таълим тизимда ҳам бундай амалиётнинг жорий этилиши мамлакатимиз таълим тизимини ривожланишининг янги босқичга олиб чиқиши мумкин. Шунингдек, тиббий-ижтимоий ёрдам кўрсатиш жараёнида давлат-хусусий шериклик муносабатларини кенгайтириш алоҳида масаладир. Бевосита бу соҳада ҳам бундай амалиётнинг кенг жорий этилиши тармоқнинг сифатини яхшилаш имконини беради. Шу билан биргаликда, Президентимиз мамлакатимизда давлат-хусусий шериклик асосида маданият истироҳат боғларини ташкил этиш, коммунал хўжалик соҳасида инвесторлар билан ҳамкорликда ДХШ лойиҳаларни амалга ошириш тўғрисида таъкидлаб ўтдилар[1].

МАВЗУГА ОИД АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ

Инфраструктурага инвестициялар, хусусун, давлат-хусусий шериклик асосида ташкил этилиши масалари бўйича бир қатор иқтисодчи олимлар ўз илмий ишларида тадқиқ этганлар.

Непаллик олим Бикрам Шаҳининг фикрича, Инфраструктурани ривожлантириш истиқболларини белгилаш – ҳудудлар ва мамлакатнинг ижтимоий-иктисодий мақомини, турмуш даражасини ва атроф-муҳит аҳволини таҳлил қилиш учун тўғри ва аниқ ёндашувни намоён қиласи. Инфратузилмага инвестициялар иқтисодий ва ижтимоий ривожланишининг қоқ марказида туради[2].

Нурске (1953) томонидан билидиirlган ишлаб чиқариш салоҳиятига хизмат қилувчи элементлардан ташкил топган инфраструктура таъсири олдиндан белгилаб қўйилди, шунингдек, кичик тармоқка ўхшаш бўлган инфраструктура аслида жуда муҳим ва аҳамиятли эканлиги уни шакллантиришда энг ДХШ амалиёти муҳим эканлиги таъкидлаган. Ҳирсчман (1958) ва кейинчалик Биеҳл (1994) инфраструктурани давлат хизматларини таъминловчи капитал сифатида қайд этган. Инфратузилма табиатан йўлнинг кесишима жойига ўхшайди, яъни

мақсад ёки исталган натижа (ишлаб чиқариш, транспорт, коммуникация, соғлиқни сақлаш, таълим) мақсадларига эришиш учун ҳукумат ёки бошқарув субъектлари томонидан кучли хусусий сектор билан биргаликда амалга оширилса муваффақиятли ҳисобланади [3,4,5].

Давлат-хусусийшерикликинин ривожлантиришмиллиймаркази (Россия Федерацияси) томонидан ўтказилган «Просто и честно об инвестициях в инфраструктуру и государственно-частном партнерстве в России» (2019), «Государственно-частное партнерство в странах евразийского экономического союза» (2018), «Проект национального доклада о привлечении частных инвестиций в развитие инфраструктуры и применении механизмов государственно-частного партнерства в Российской Федерации» (2018) тадқиқотлар ва таҳлилларида айнан инфраструктурани ривожлантиришда давлат-хусусий шериклик муносабатларининг аҳамиятли жиҳатларига гувоҳ бўлиш мумкин. [6].

Иқтисодчи олим Н.Н.Обломуродовнинг тадқиқот ишларида давлат-хусусий шерикчилик тамойиллари асосида йўл қурилиши ва транспорт инфраструктураси, муқобил энергия манбалари, ижтимоий объектлар, шу жумладан, туризм инфраструктураси объектларини қурилиши каби устувор соҳаларда тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар иштироқида инвестицион лойиҳаларни амалга оширишни рағбатлантириш мақсадга мувофиқлигини таъкидлаган [7].

ТАҲЛИЛ ВА НАТИЖАЛАР

Замонавий бозор иқтисодиёти шароитида давлат-хусусийшериклиги (ДХШ) мамлакат ва ҳудудий миқёсдаги иқтисодий ва ижтимоий ривожланишнинг самарали воситаси бўлиб, давлат ва маҳаллий бошқарув органлари томонидан назоратни ушлаб туриш ва хусусий сектор билан самарли иқтисодий ҳамкорликни ўрнатишга қаратилган инвестицион лойиҳаларга маблағлар жалб қилиш ва амалга ошириш воситаси ҳисобланади.

ДХШ асосидаги инвестицион лойиҳаларда хусусий сектор давлат томонидан белгиланган шартлар ва талаблар асосида инвестицион лойиҳаларни молиялаштириш ва бошқариш вазифаларини амалга оширади.

Ижтимоий-иқтисодий инфратузилмани ривожлантириш ҳар қандай мамлакатнинг узоқ муддатли иқтисодий ўсишини қўллаб-қувватловчи асосий омиллардан биридир. Инфратузилманинг етарли даражада шаклланмаганлиги иқтисодий ўсишга тўсқинлик қиласи, аҳоли учун кўрсатилаётган хизматлар сифатига салбий таъсир кўрсатади ва тадбиркорлик фаолияти жадаллигини пасайтиради. Шунинг учун ҳам бугунги кунда давлат-хусусий шериклиги асосида дунё амалиётида мамлакат инфратузилмасини ривожлантириш муҳим аҳамият касб этмоқда.

Жаҳон амалиётида давлат-хусусий шериклигини амалга ошириш учун турли хил моделлар, шакллар, турлар ва ўзига хос имкониятлар мавжуддир. Давлат-хусусий шериклиги асосидаги лойиҳаларни

самарадорлигини аниқлашда, энг аввало, унингшартнома шакли мухим аҳамиятга эга (1-жадвал).

1-жадвал

Давлат-хусусий шерикликнинг шартнома шакллари)¹

№	ДХШ шакллари	Мазмуни
1.	Давлат-хусусий шериклик шартномаси	Давлат (маҳаллий бошқарув) ва хусусий сектор ўртасида муайян ижтимоий аҳамиятга эга ва фойдали фаолиятни амалга ошириш учун тузиладиган маъмурий-хўжалик келишуви. ДХШ амалиётида энг кенг тарқалган ишлар - давлат хизматларини кўрсатиш, бошқарув учун, давлат эҳтиёjlари учун маҳсулотларни етказиб бериш, техник ёрдам кўрсатиш учун ишларни бажариш учун шартнома тузилиши мумкин. Маъмурий-хуқуқий муносабатларда мулкий хуқуқлар хусусий шерикларга ўтказилмайди, харажатлар ва молиявий йўқотишлар давлат томонидан қопланиши мумкин.
2.	Ижара (ижарашартномалари) ва лизинг шаклида	Шартнома билан белгиланган шартлар асосида, давлат ёки маҳаллий хокимиётнинг инфраструктура обьектларини вақтинчалик фойдаланиш учун ва маълум бир ҳақ эвазига хусусий шерикка ўтказади. Лизинг шартномаси бўйича лизинг олувчи ҳар доим давлат ёки маҳаллий хокимият мулкини сотиб олиш хуқуқига эга. Давлат ёки маҳаллий хокимият ва хусусий шерик ўртасидаги ижара муносабатларининг сақлаб қолиниши мулкни вақтинчалик ишлатиш ва муайян ҳақ эвазига ўтказиш ҳисобланади
3.	Концессия шартномаси	Давлат-хусусий шериклик шартномасининг маҳсус шаклларидан бири бўлиб, ижтимоий аҳамиятга эга инфратузилмани ривожлантиришга қаратилган ёки хусусий сектор (концессионер) концессия обьектини ишлаб чиқадиган ва унинг фаолиятидан (даромад олишдан) тушадиган ижтимоий манфаатларни химоя қилиш бўйича фаолиятни (концессия обьектини) амалга оширишга қаратилган давлат-хусусий ҳамкорлик шаклидир, бунда давлат сектори (грантор) концессия обьектига эгалик қиласи ва назоратни сақлаб қолади.
4.	Маҳсулот тақсимотига oid битимлар	Давлат хусусий инвесторга ер қаъридаги минерал ҳом ашёларни излаш, қидириб топиш ва қазиб олиш ҳамда муайян муддатда улардан фойдаланиш билан боғлиқ иш учун муйян хуқуқларни берадиган шартнома ва хусусий сектор ушбу ишларни ўз маблағлари ҳисобидан амалга ошириб, ўзи рискларни ва хавф-хатарларни ўз зиммасига олади.

Давлат-хусусий шериклик асосидаги инвестицион лойиҳалар – бу давлат ва хусусий сектор ўртасидаги ўрта ёки узок муддатга тузилган шартномалар асосида ижтимоий аҳамиятга молик вазифаларни ҳал этиш учун тузилган ҳамкорлик асосида амалга оширилувчи лойиҳалардир. Бундай лойиҳалар амалга ошириш мамлакатимизда инфраструктурани яхшилаш, коммунал соҳа, транспорт, энергетика тармоқларини ривожлантириш, пировардида мамлакат иқтисодиётини тараққий этиш имконини беришини ривожланган дунё мамлакатлари ўз тажрибаларида исботлашмоқда. Айнан, шу жиҳатлар ДХШ амалиётини Ўзбекистонда ривожлантириш аҳамиятини ифодалайди.

Турмуш фаровонлигини белгиловчи инфратузилма обьектларини яратиш, сақлаб туриш билан боғлиқ харажатларга ҳар йили дунё бўйича катта маблағ

¹Изланишлар натижасида муаллиф томонидан тузилди.

сарфланади. Аммо, бу харажатларни қилмасликнинг ҳам иложи йўқ. Агар рақамларга ва прогноз кўрсаткичларга эътибор қаратадиган бўлсак, дунё мамлакатлари айнан мана шу тармоққа жуда катта эътибор қаратадиганлигини гувоҳи бўламиз (2-жадвал).

2-жадвал

Дунё мамлакатларининг инфраструктура учун инвестициялари динамикаси, трлн. долларда[8]

Минтақалар	2018	2025	2030	2035	2040
Дунё бўйича	2,6	2,9	3,2	3,5	3,7
шундан:					
Осиё	1,5	1,7	1,9	2,1	2,3
Шимолийва Жанубий Америка	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6
Европа	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6
Африка	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2

Дунё амалиётида, айниқса, ривожланган давлатларда инфратузилмага инвестицияларини хусусий сектор иштироқида амалга ошириш яхши анъанага айланган. Хусусан, Дунё бўйича 2018 йилда инфраструктурага 2.6 триллион доллар инвестиция йўналтирилган. Бу кўрсаткич эса 2040-йилга бориб 42 фоизга ўсиб, 3.7 триллион долларга етиши кутилмоқда(2-жадвал).

Инфраструктура учун дунё бўйича бунча катта маблағ сарфланишига қарамасдан бугунга келиб дунёда бевосита инфраструктура учун маблағларнинг етишмовчилиги мавжуддир. Хусусан, бу кўрсаткич 2019 йилда дунё бўйича 427миллиард долларни ташкил этади. 2040 йилгача эса бутун дунё учун қилиниши назарда тутилган инвестициялардан ташқари яна 14 триллион доллар маблағга эҳтиёж бўлиши кутилмоқда. Давлат-хусусий шериклиги - жамоат манфаатларини ҳимоя қилиш учун миллий иқтисодиётнинг ижтимоий ахамиятга эга ва ривожланиши суст бўлган тармоқларини ривожлантириш мақсадида давлат ёки маҳаллий ҳокимияти ва хусусий сектор ўртасидаги қонуний ва институционал муносабатлар тизимиdir. Ушбу тизимнинг асослари тенг ҳуқуқлилик, оқилона ҳамкорлик, рискларни ва даромадларни адолатли тақсимлаш, давлат ва хусусий секторнинг саъи-харакатлари бирлашувига асосланган бўлади.

Дунё малакатларининг инфраструктураси асосий тармоқлари кесимда 2.6 трлн. доллар инвестициялар сарфланган бўлса, улардан 49.6 фоизи (1292.8 млрд. доллар) бевосита транспорт соҳасига йўналтирилган инвестициялардир. Шу қаторда энергетика, ахборот-коммуникациялар тармоғига ва сув таъминоти тизимида мос равишда 32.6%, 10.5% ва 7.2 % ини ёки 1312.7 млрд. долларни

ташкил этмоқда. Ривожланган ва ривожланаётган мамлакатларнинг инфраструктура бозорларни тадқиқ этувчи The Global Infrastructure Hub ташкилоти томонидан олиб борилган тадқиқотларга кўра 2030 йилга бориб инфраструктурага инвестициялар ҳажми 2018 йилга қараганда 26 фоизга кўпроқ ёки 3.3 трлн. доллар малағлар йўналтирилиши айтилмоқда. Ёки 2040 йилда бу кўрсаткич 3.813 трлн. долларга чиқиши прогноз қилинмоқда (3-жадвал).

3-жадвал

Инфраструктуранинг асосий тармоқларига глобал инвестициялар ҳажми, млрд. долларда[8]

Инфраструктура тармоқлари	2018	Жамига нисбатан фоизда	2030	2040
Транспорт соҳасига	1292,8	49,6%	1664,2	1943,7
Энергетика	850,3	32,6%	1060,5	1232,8
Ахборот-коммуникация соҳасига	273,6	10,5%	319,1	359,2
Суввасувтальминоти	188,8	7,2%	236,4	277,1
Жами:	2605,5	100%	3280,20	3812,80

The Global Infrastructure Hub ҳалқаро ташкилотининг бош мақсади давлат ва хусусий сектор ўртасидаги узулишларда боғловчи вазифасини бажариш ва хусусий секторнинг инфраструктурадаги улушини кўпайтиришга ёрдам бериш, хукуматлар учун зарур бўлган ижтимоий инфратузилмани молиялаштириш учун миллиардлаб доллар миқдоридаги хусусий инвестицияларни очишга ёрдам бериш, самарали иқтисодиётни яратиш ва яшаш учун қулай ва ривожланган шаҳарларни яратишга кўмаклашишdir. Ташкилот томонидан олиб бориладиган тадқиқотларда дунё мамлакатларининг инфраструктурасига йўналтирилаётган инвестициялар ва кейинги даврлар учун керак бўладиган маблағларнинг прогноз кўрсаткичларини эълон қилиб бормоқда.

Юқори сифатли инфратузилма учун инвестициялаш мамлакатда йирик иқтисодий ўсишга иш ўринларини яратиш ва солиққа тортиладиган даромадларнинг кўпайтирилишга ижобий таъсир кўрсатади. Ушбу жараёнлар илгари эътироф этилмади, аммо Осиё тараққиёт банки тадқиқот институти (ADBI) каби ташкилотлар сифат инфратузилмаси яратиш орқали эришиладиган ижобий натижаларни аниқлаш учун тадқиқот иши олиб бордилар. Ўзбекистонда Тошгузар-Бойсун-Қумқўрғон темир йўл линиясининг очилиш лойиҳаси натижасида ҳудуд учун ялпи ички маҳсулотнинг ўсиш суръати 2 фоизга, саноатда 5 фоиз, хизматлар соҳасида 7 фоиз кўрсаткични ташкил қилди [9].

Хорижий мамлакатларда инфраструктурага инвестициялар ҳажминини The Global Infrastructure Hub ҳалқаро ташкилоти маълумотларига асосан таҳлил килсак, энг катта улуш Хитойга тўғри келади (3263646 млн. доллар), бироқ мамлакатнинг ҳалқаро инфраструктура рейтинги(QI)да 4.7 бўлиб, бу кўрсаткич ривожланган давлатлар ўртача рейтинги (5.5) дан камроқдир. Дунё бўйича ЯИМ улуши энг кўп давлат бўлган АҚШ учун инфраструктурага инвестициялар ЯИМнинг 7 фоиздан кўпроқ қисмини ташкил этмоқда. G20 га кирувчи малакатлар орасида Япония сўнгги 5 йил давомида инфраструктурага 552 млрд. доллар сарфланганлигига қарамасдан дунё мамлакатлари инфраструктура рейтингида 6.3кўрсаткични қайд этди. Германия, Франция, Буюк Британия, Жанубий Корея мамлакатлари сўнгги 5 йилда 975 млрд АҚШ доллари миқдори инвестиция сарфлашган ва кўрсаткич АҚШ

G20 мамлакатларида инфраструктурага инвестициялар таҳлили²

Давлатлар	ЯИМ (млн.доллар)	Ахолижонбо шига ЯИМ (доллар)	Ахоли сони (млн.ки- ши)	Инфраструк- тураларга инвестициялар (сүнгги 5 йилда) (млн.доллар)	Инфраструк- тураларга инвестициялар (сүнгги 5 йилда) (млн.доллар)	Инфра- структуралар рейтинги (QI, 1-7) (млн.долла)	Инфраструктура инвестициялар- нинг ЯИМ ганисбат и (фоизда) 8=5/2	Биркишигатүғрикелу вчи инфраструктуралар хусусий инвестициялар, (долларда) 9=6/4
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Япония	4 123 258	32 486	126,9	552 048	8 810	6,3	13,39%	69,4
Германия	3 357 614	40 997	81,9	214 137	20 290	6,1	6,38%	247,7
Франция	2 421 560	37 675	64,3	262 901	40 484	6,1	10,86%	629,6
Буюк Британия	2 849 385	43 771	65,0	300 876	8 094	6,0	10,56%	124,5
Жанубий Корея	1 376 868	27 195	50,6	197 236	5 648	6,0	14,32%	111,6
АҚШ	17 947 000	55 805	321,6	1 262 154	167 681	5,9	7,03%	521,4
Канада	1 552 386	43 332	35,8	203 658	36 132	5,7	13,12%	1009,3
Австралия	1 223 887	50 962	24,0	207 252	77 518	5,6	16,93%	3229,9
Италия	1 815 757	29 867	60,8	157 615	18 341	5,4	8,68%	301,7
СаудияАрабистони	653 219	20 813	31,4	126 244	12 478	5,1	19,33%	397,4
Россия	1 324 734	9 055	146,3	277 304	6 063	4,9	20,93%	41,4
Хитой	10 982 829	7 990	1 374,6	3 263 646	10 037	4,7	29,72%	7,3
Туркия	733 642	9 437	77,7	102 043	49 225	4,4	13,91%	633,5
Мексика	1 144 334	9 009	127,0	75 969	12 289	4,3	6,64%	96,8
Индонезия	858 953	3 362	255,5	180 784	8 904	4,2	21,05%	34,8
ЖАР	312 957	5 695	55,0	60 915	13 915	4,2	19,46%	253,0
Ҳиндистон	2 090 706	1 617	1 292,7	355 193	68 677	4,0	16,99%	53,1
Бразилия	1 772 589	8 670	204,5	331 824	20 471	4,0	18,72%	100,1
Аргентина	585 623	13 589	43,1	119 057	52	3,7	20,33%	1,2
<i>Ривожлангандавлар</i>	1 508 956	36 244	37,5	138 796	20 012	5,5	9,20%	533,7

²Муалиф томонидан халқаро ташкилотлар маълумотлари асосида тузилди.

<i>Ривожланаётгандавлат лар</i>	1 123 023	5 623	215,3	266 618	13 017	3,9	23,74%	60,5
-------------------------------------	-----------	-------	-------	---------	--------	-----	--------	------

сарфлаганидан 287 млрд. долларга камроқдир. Бироқ, АҚШ QI рейтингида 5.9 күрсаткич билан бу давлатларнинг барчасидан пастдан ўрин олган (4-жадвал).

1-расм. G20 мамлакатларининг инфраструктурага инвестициялар таҳлили³

Бир кишига тўғрикелувчи инфраструктурага хусусий инвестициялар ҳажми бўйича энг катта улуш Австралия ва Канадага тўғри келади. Бу борада энг паст кўрсаткич Хитой ва Аргентинага тўғри келмоқда(1-расм). Шунингдек, иқтисодиётининг бугунги шароитида давлат-хусусий шериклик асосидаги инфраструктура лойиҳалари учун хусусий инвестицияларни йўналтириш ва хорижий инвесторлар учун қулай шароитлар ва имкониятлар яратиш ҳамда устувор йўналишларни белгилаш, ижтимоий лойиҳаларига хусусий инвестицияларни жалб этишнинг оптималь механизмларини жорий этиш йўлларини илмий тадқиқ этишга эътиборни кучайтириш талаб этилади.

Хулоса ва таклифлар

Давлат-хусусий шериклигини фақатгина ижтимоий-маданий соҳа ҳамда инфраструктурани ривожлантириш даражасини белгиловчи омил сифатида эмас, балки, мамлакат иқтисодиётини ривожланишини янги босқичга олиб чиқадиган алоҳида дастаклардан бири сифатида эътироф этиш лозимдир. Яқин келажакда давлат-хусусий шериклигини амалга ошириш бўйича лойиҳалар базасини яратиш ва очиқ, реал маълумотлар билан шакллантириб бориш ва мунтазам таҳлил этиб бориш, ДХШ лойиҳалари учун тренинг тизимини яратиш, инфратузилмани ва ижтимоий соҳани қўшимча

³Муаллиф томонидан халқаро ташкилотлар маълумотлари асосида тузилди.

ривожлантиришборасида изчил ишларни белгилаш, энг муҳими, давлат шеригини танлашда шаффоф ва адолатли тизим ишлаб чиқиш лозимдир.

Бу борада қўйидагиларни амалга оширишни таклиф этиш мумкин:

➤ Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигиҳузуридаги Давлат-хусусий шерикликни ривожлантириш агентлигига ДХШ асосидаги инвестицион лойиҳалар базасини шакллантириш ва ҳар қандай хусусий сектор вакиллари ушбу лойиҳалар ҳақида маълумотга эга бўлиши лозим. Ушбу базада инвестицион лойиҳаларниг Республика ёки маҳаллий даражада эканлиги, қайси ҳудудда амалга оширилиши, қайси тармоқ ёки соҳаларни қамраб олиши ва жорий ҳолати(режалаштирилаётган, тендер жараёнида, қурилиш ва экспулатация ва бошқалар) ҳақида маълумот берубориши лозимдир. Шунингдек, амалга оширилаётган лойиҳаларнинг қиймати, амалга оширилиш даври, алоҳида хусусиятлари, хусусий шерик ҳақида маълумотлар ҳам берубориши лозимдир.

➤ Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги хузуридаги Давлат-хусусий шерикликни ривожлантириш агентлиги давлат-хусусий шериклик соҳасидаги ваколатли органи сифатида:

- мамлакатимизда амалга оширилган ва оширилаётган инфраструктура лойиҳалари ҳисобини юритиши, унга йўналтираётган ва келгусида сарфланиши режалаштирилаётган инфраструктура лойиҳаларига маблағлар манбасини аниқлашни;
- ДХШ муносабатларини мувофиқлаштирувчи институционал тузилма сифатида инвестицион лойиҳаларни амалга оширишда хусусий инвесторлар монополиясига йўл қўймаслик чора-тадбирларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш;
- халқаро даражада мамлакатларнинг инфраструктурасининг ривожланганлик даражасини белгиловчи QI (Quality Infrastructure) индексига мамлакатимиз ҳам эга бўлиши учун алоҳида ҳукумат дастурини ишлаб чиқилиши;
- мамлакатимизда инфраструктурага йўналтирилётган инвестициялар, айниқса, хусусий инвестициялар миқдорлари, қилинган ва қилинаётган инфраструктура лойиҳалари ҳақида реал маълумотларни шакллантириш ва уларни фойдаланувчилар учун очиқлигини таъминлаш, хусусан, The Global Infrastructure Hub каби ҳалқаро ташкилотлар ва халқаро молия институтларининг маълумотлар базасидаги тадқиқотларида акс этишини таъминлаш мақсадга мувофиқдир.

Мамлакатимизда ҳам давлат-хусусий шериклик муносабатларида давлат сектори томонидан қатнашишида маҳаллий давлат ҳокимяти органларига эркинлик бериш, маҳаллий инвесторлар билан худудий даражада давлат хусусий-шериклик муносабатларини ривожлантириш масалаларида алоҳида эътибор қаратиш лозим. Худудий даражада давлат-хусусий шериклик механизмини ривожлантиришда қуйидаги жиҳатларга эътибор қаратиш лозим:

Биринчидан, маҳаллий давлат ҳокимяти органлари билан хусусий инвесторлар ўртасида шериклик муносабатларни хуқуқий механизмларини яратиш;

Иккинчидан, маҳаллий инвесторлар учун инфраструктурани ривожлантиришга йўналтирилган лойиҳаларда иштирок этишини рағбатлантириш (солиқлар орқали, молиявий имтиёзлар, алоҳида хуқуқлар ва шу кабилар) механизмини ишлаб чиқиш ва бу орқали хусусий инвесторнинг ДХШ асосидаги лойиҳаларда иштирокидан манфаатдорлигини ошириш;

Учинчидан, Молия Вазирлиги қошида ташкил этилган ДХШ агентлигига худудларнинг инфраструктура лойиҳаларини амалга оширишда ДХШ даржасини ифодаловчи кўрсаткичларни тизимлаштириш, ва бу борада худудлар рейтингини белгилаш, Ҳар йили худудларда амалга оширилаётган ДХШ лойиҳаларини ривожланиш даражаларини ифодаловчи индекс (R_i)ни жорий этиш ва бу индекс орқали ҳар йили худудлар инфраструктурасини баҳолаш ва яхшилаш борасида келгуси истиқболларни белгилаш лозимдир;

Буларнинг Ўзбекистонда ДХШ лойиҳалари бозорини ривожлантиришга, шунингдек, давлат ва хусусий сектор (маҳаллий инвесторлар) ўртасида соғлом рақобатни шакллантириш ва пировард натижада мамлакат инфраструктураси даражасини халқаро сифат даражасига қўтариш мумкин бўлади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. <http://aza.uz/oz/politics/zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyeevning-oliasy>, 28.12.2018

2. Mr. BikramShahi. Impact of Infrastructure Development on Society: A Case Study of the Narayan Municipality ward No. 1, Dailekh. Exam Roll No: 281391 T.U Registration No: 6-2-55-809-2004 Central Department of Rural Development Faculty of Humanities & Social Sciences Tribhuvan University Kathmandu, Nepal. August, 2012, p 6.

3. Nurske R., Problems of capital formulation in developing countries, Basil Blackwell, Oxford, UK.1953, p239.

4. Hirschmann A.O., The strategy of economic development, Yale University Press, New Haven, CT. 1958, p96.

5. Biehl, D., The role of infrastructure in regional policy, OECD, Paris. 1994, p34.

6. Национальный центр ГЧП, <http://ppcenter.ru/assets/files/18102018-ruk.pdf>

7. Обломуродов Н.Н. “Давлат-хусусий шериклик асосида тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб қилиш” “Халқаро молия ва ҳисоб” илмий электрон журнали. № 6, декабрь, 2018 йил, 3-бет.

8. «Национальный Центр ГЧП», «Просто и честно об инвестициях в инфраструктуру и государственно-частном партнерстве в России»аналитической обзор, Москва, 2019, 96,101 ст.

9. Daniel F. R. Quality Infrastructure: Ensuring Sustainable Economic Growth .the Center for Strategic and International Studies (CSIS). January 2017, p4.